

Prindsens Venner
Interimstyret
v/Klaus Bryn
Hauchs gate 9Q
0175 Oslo

Plan og Bygningsetaten
(Postmottak@pbe.oslo.kommune.no)

20.09.2006

STORGATA 36, PRINDS CHRISTIAN AUGUSTS MINDE, GNR. 208 BNR. 653 OG DEL AV 934, OSLO KOMMUNE

Forslag om fredning med hjemmel i kulturminneloven §§ 15 og 19 – høring jf. § 22

Prindsens Venner fremmer herved en **høringsuttalelse** til fredningsforslaget for Prinds Christian Augusts Minde (PCAM).

Innledningsvis vil vi uttrykke vår tilfredshet med at fredningsarbeidet er kommet så langt at det nå er fremmet forslag om fredning av hele PCAM-området, varslet i 1998, som en videreføring av delvis fredning (Mangelsgården) i 1927. Vi er gjennomgående fornøyd med grunntrekk og holdninger i forslaget, og støtter de aller fleste detaljene i fredningsforslaget.

Som en generell oppfatning vil vi peke på at fredningsforslag og fredning ikke er tilstrekkelig til å sikre de gode intensjoner. Det vil være behov for budsjettmidler, i første omgang til en viss opprustning for å bøte på forfall, og deretter til forsvarlig løpende vedlikehold.

Prindsens Venner vil her bidra med avklaringer og presisering av forslagsteksten. På noen felter går ikke forslaget langt nok, eller det åpner for tolkninger som vi vil advare mot. Det er viktig at det tydelig framkommer hva som bør være formålet med fredningen – å beskytte bygninger og uteområder mot skader og forfall, bevare de historiske spor og preg, herunder en helhetlig lukkethet – som likevel ikke skal gjøre området utilgjengelig. Tvertimot, det må være en oppgave å gjøre befolkningen kjent med denne perle i byens midte. En god måte å oppnå dette er å la engasjerte grupper og kulturelle miljøer få benytte området til tiltak som kan friste med spennende og relevante opplevelser.

Noen hovedpunkter fra Prindsens Venner

1. Lukkethet og tilgjengelighet

Det er helt vesentlig at fredningen av PCAM-området framstår som helhetlig, og ikke bare tar vare på noen bygninger her og der. Dette skulle være enkelt, da de eksisterende bygninger gir klare fysiske avgrensninger av området. Det er maktpåliggende å få til en lukket helhet. Spor er fortsatt synlige etter en sammensatt samfunnsmessig og kulturell utvikling i synet på og håndteringen av ”utstøtte”. En til dels mørk historie om flere typer marginale grupper, som ikke alltid passet så godt inn i storsamfunnet, må sikres sammen med, og i bygningene.

Området har i mange decennier representert et ”hjem” over lang tid for personer som trengte en viss beskyttelse av og fra samfunnet; samtidig som samfunnet mente å trenge en beskyttelse mot de samme menneskene. Innenfor PCAM har flere utviklingslinjer funnet sted: forståelsen av og håndteringen av ”gale”, ”funksjonsudyktige”, ”arbeidsskye”, ”prostituerte”. De ”gale”, eller ”sinnsyke”, ble lenge ikke oppfattet og håndtert som syke, men mer som å være uten arbeidsevne eller arbeidsvilje. PCAM utgjør basis for et solid stykke medisinsk,

sosialmedisinsk og sosial historie i Norge – et område som vil bli stadig mer interessant for studier på en rekke områder.

Riktig eller galt; på PCAM ble mange mennesker tilhørende ulike marginale grupper oppbevart og holdt i aktivitet på storsamfunnets premisser. Et viktig virkemiddel var nettopp **lukketheten**. Beboerne på innsiden skulle kunne leve sitt liv uten å plages av påkjenningene fra samfunnet utenfor, og omvendt. Denne Lukketheten er det viktig å sikre gjennom fredningen. Herunder må det også vurderes å reversere en del tiltak som er foretatt i den senere tid, og det må legges avgjørende vekt på at området ikke blir utsatt for nye, uhistoriske brudd på lukketheten.

Det å gjøre PCAM mer **tilgjengelig** for almenheten kan med noen rett sies å bryte med ønsket om å bevare lukketheten. Her må det tilstrebes en bevisst og avveid balanse mellom ulike hensyn. Dette kan sikres på flere måter. En ting er at området – som det i lange perioder har vært hittil - må være avlåst om natten, for å hindre vilkårlige besøk fra forbivandrende. Men området bør på den annen side kunne være arena for kulturelle aktiviteter som teater, omvisninger, historiske spill etc.

Lukkethet er nært koblet opp mot adgang og ferdsel:

Rulleport mot Storgata

Denne har vært defekt i lengre tid. Utskifting har vært bebudet i tre kvart år, og denne skulle være mulig å få på plass, uavhengig av fredningssakens gang.

Stålpport, nødattkomst

S.8: ”Eiendommen er for øvrig lukket (...), med unntak av en åpning i tidligere gjerde mot øst, hvor det i 1990-åra ble satt inn en stålpport for utrykningskjøretøyer (nødberedskap)”.

Det er klart at hele eiendomsgrensen må istandsettes, muren må rekonstrueres/sikres mot forfall, og det spinkle og historisk upassende nettinggjerdet/stålpporten erstattes med treverk slik det har vært tidligere. Nettinggjerdet blir stadig klippet hull i; stålpporten frister i utpreget grad til bruk i strid med intensjonen om en **nødattkomst**. Det har aldri vært noen åpning i denne retningen, og hensiktsmessighet for anleggsmaskiner, i seg selv et fremmedelement på PCAM, må ikke få definere hvor ferdsel skal foregå eller ikke.

Salgsbodene i Storgata

Situasjonen for **salgsboder**/handelsboder (Storgata 36A) synes noe uklar. Det er ikke samsvar mellom kart og tekst. I kart på side 4 er bodene tydelig lagt innenfor fredningsområdet (innenfor tykk strek). I tekst (s. 7-8) omtales bodene derimot som å tilhøre en uavklart sak mellom utbygger Thon/Stormgård og byantikvar/riksantikvar. Denne uklarheten skulle ikke vært så sterkt nedtonet; den burde ha vært omtalt tydelig på side 1 (omfanget av fredningen). Etter vårt syn bør salgsbodene – i kraft av at de utgjør en viktig del av den nødvendige fysiske avgrensningen til PCAM-området – få et sterkere vern enn en anbefaling for regulering til spesialområde med formål bevaring iht PBL §25.6.

Bodene omtales nedenfor under *Omliggende bygninger*. Det er viktig å synliggjøre at salgsbodene med sin egenverdi i tillegg tjener som en skanse i inneslutningen av PCAM.

Reversering av vedtak om kjøreatkomst fra Storgata; makeskifte

S.8: Den fradelte kjørevei fra Storgata mellom Bryggerhuset og Storgata 36C omtales. Atkomst til asylet, bevart siden 1800-tallet og fortsatt med i den varslede fredning i 1998, ble i klar strid med fredningsintensjoner fradelt med en flik av eiendommen inntil Bryggerhuset. Fredningen sies ikke å skulle ha tilbakevirkende kraft for innkjørselen. Prindsens Venner vil sterkt anbefale at man ikke bare ”signaliserer et ønske om, og formaliserer en mulighet for, tilbakeføring av asylets opprinnelige atkomstvei”; det må ved fredningen søkes en konkret reversering av dette uheldige inngrep - i form av et makeskifte med de som nå disponerer rettighetene. Innkjøring må kunne vurderes etablert fra Hausmannsgate.

Tidligere reguleringsplaner (Veiplaner) må formelt settes ut av kraft

S-2255 (vedtatt 28.07.1977), S-2937 (av 01.10.1987) og S-131GO (av 03.02.1939) omtales (S.8) slik: ”ivaretar (ikke) bevaringsinteressene, og de er uansett ikke lenger aktuelle å realisere”. Dette må følges opp konkret, slik at planenes mulige uheldige konsekvenser for PCAM-området elimineres for godt.

Omliggende bygninger - skjerming av PCAM

Tilgrensende eiendommer (i Chr. Kroghs gate og Brugata; og tilsvarende for salgsbodene i Storgata) bidrar i dag til den tilstrebete lukketheten. Denne må sikres som en varig tilstand, ved at bygningene ikke uten videre kan ombygges eller rives/erstattes på en slik måte at lukketheten opphører eller vesentlig reduseres. Klausulering for naboeiendommene eller andre hensiktsmessig tiltak må omtales i planen.

2. Sprøyterom må ikke vedtas innpresset på et fredet område - under fredningssaken

Side 8: ”I 2006 vedtok Oslo kommune at det skal etableres sprøyterom på eiendommen”. Spørsmål fra prindsens Venner: Hvilken instans/etat innen kommunen fattet dette vedtaket og hvilke premisser er lagt til grunn? Hvordan har saksbehandlingen vært på dette punkt? Det synes helt klart at beslutningen må ha blitt tatt i en periode mens fredningsobjektet høyst sannsynlig skulle underkastes fredningsbehandling. Situasjonen er nå formelt vesentlig endret, i og med forslaget om fredning. Prindsens Venner mener at dette i seg selv gir en åpenbar mulighet for å reversere tidligere omtalte beslutning.

Side 8: ”Siden dette (sprøyterommet) berører området som er foreslått fredet (..), vil det la seg gjøre å etablere sprøyterommet med en plassering og utforming som er akseptabel i forhold til fredningen”.

Prindsens Venner ønsker en klar ordlyd om at ”siden sprøyterommet *griper inn i* (PV tillegg) området som er foreslått fredet (..), vil det *ikke* (PV) kunne la seg gjøre å etablere sprøyterommet med en plassering og utforming *uten at denne* (PV) er akseptabel i forhold til fredningen”.

Det er klart at det nå kan settes som forutsetning at et slikt nytt element ikke kan etableres uten at det er akseptabelt; det kan ikke tas for gitt at en slik akseptabel løsning kan finnes.

Side 8: ”De bruksmessige konsekvensene for området som helhet er imidlertid uavklarte og potensielt problematiske”.

Vi er enig i utsagnet. Men det tilsier vel nettopp en forsiktig og velfundert framgangsmåte og håndtering, slik at ikke vesentlige sider ved helheten, og en løsning som er god på lang sikt, forstyrres og forpures allerede i startfasen?

3. Øyeblikkelig sikring av muligheter for forskning på et enestående område

- S. 5: ”Eldre trær og rester av hageanlegget vil bli sikret ved egne bestemmelser”. Dette er lovende, men vi hadde gjerne sett at dette ble omtalt mer eksplisitt. Hvilken instans skal eller kan lage disse bestemmelsene? Når og hvordan vil det skje? Kan vi føle oss trygge på at disse – og andre – deler av uteområdene får en konkret og effektiv beskyttelse også på kort sikt, inntil vernebestemmelsene er på plass?
- S.9: ”Eksisterende trær stammer trolig fra slutten av 1800-tallet”. Trærne burde kunne aldersbestemmes ved dendrokronologi (årringsanalyse). Dette vil kunne avdekke mer konkret hvor gamle de eksisterende rester av hagen og alleen er, og kanskje settes i sammenheng med historiske kilder.
- Det har vært en godt beplantet hage. Kan jord- og pollenanalyse avdekke ny kunnskap? Planterøtter e.l. i grunnen kan tenkes å være bevart så godt at de ved moderne analyse kan artsbestemmes og gi spor tilbake til en tilsynelatende tapt tilstand. I mellomtiden er det ytterst viktig at ikke spor ødelegges ved at jordsmonnet endevendes av anleggsmaskinparken som har sitt midlertidige tilhold på området.
- Området i Sør/Vest (§19) kan undersøkes fysisk med metoder som baseres på historisk og arkeologisk kunnskap, for å se etter spor av virksomhet eller anlegg vi vet, eller tror, har funnet sted på området (steinsetting, steinhoggeri, reperbane etc.).
- Det er nettopp funnet brannrednings”vei” (brannmannsstang) i Sør-gavlen til vaskeriet. Denne innretningen fra 1898 må kartlegges og studeres; og eventuelt synliggjøres. Det kan ikke komme på tale å ødelegge dette unike funn gjennom endringer av bygningsmessige detaljer.
- Det kan ikke utelukkes at det ved bygningsarkeologiske metoder kan finnes spor etter den tilsvarende nødvei på Nord-gavlen, og sporene fra Sør-gavlen kan bli nyttige i denne sammenheng.

4. Inventar og løse gjenstander som ikke beskyttes av Kulturminneloven

- S. 10: ”Eksisterende bygningsmasse utgjør et betydelig forskningspotensial. (...) gjenstandene som har vært tilknyttet driften (i Fabrikkbygningen), er i så måte av svært høy verdi. Dette omfatter også *et betydelig omfang av* (PV tillegg) mindre løst inventar som ikke kan fredes med hjemmel i kulturminneloven, men som forutsettes bevart på stedet gjennom kommunale vedtak”.
- S. 11-12: ”Inventaret i verksteder, kjøkken, og lager er sterkt knyttet til den historiske driften av arbeidsanstalten og senere kommunal virksomhet. I møte med Riksantikvaren 31.01.06 ble det klart at svært lite av inventaret/løsøret kan inngå i fredningen. Det meste av mindre inventar og løsøre må sikres bevaring på stedet gjennom kommunale avtaler. Byantikvaren har fremmet forslag om dette overfor byrådsavdeling for byutvikling og Omsorgsbygg, og det arbeides for å finne en form for bevaring på stedet som kan forenes med ny bruk”.
- Her vil Prindsens Venner tilskyte at **det haster** med at bevaring sikres. Hvordan sikre disse gjenstander på kort sikt, inntil denne siden av vernet er på plass? For tiden skjer det omfattende endringer i bruk av bygningene, og gjenstandene står i fare for å gå tapt, eller å bli spredt for alle vinder. Det synes helt vesentlig at det snarest utføres en omfattende, i det minste foreløpig, ”livreddende” registrering av de aktuelle løse gjenstander. Så får en oppfølgende grundig og faglig registrering komme på plass etter hvert.

For Prindsens Venner
Interimstyret